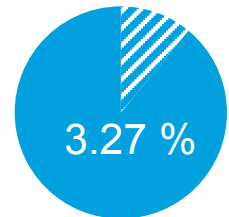

Lazdijų rajono savivaldybės analizė

Toliau pateikiama vienos iš probleminių teritorijų – Lazdijų rajono savivaldybės – atvejo studija. Pirmą, yra pristatoma ES struktūrinių fondų finansavimo apžvalga, aptariamos pagrindinės investicinės kryptys. Vėliau pristatoma socio-ekonominių ir aplinkos rodiklių kaita 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Atvejo studiją apibendrina 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniam vystymuisi vertinimas; 1.3. dalyje yra pateikiami gerosios praktikos projektų pavyzdžiai.

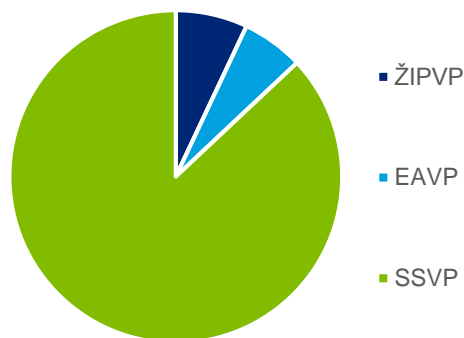
1.1. Finansavimo apžvalga

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų (ES SF) programavimo laikotarpiu, Lazdijų rajono savivaldybėje, buvo finansuoti 47 projektai. Bendra projektų vertė siekė 28.142 mln. EUR; tai sudarė 3.27 proc. visų probleminėse teritorijose įgyvendintų ES SF projektų vertės. Lazdijų rajono savivaldybė buvo viena iš mažiausiai ES SF lėšų gavusių probleminių teritorijų savivaldybių (mažiau finansavimo sulaukė tik Skuodo rajono savivaldybė).

Sanglaudos skatinimo veiksmų programos (SSVP) apimtyje įgyvendintų projektų vertė sudaro daugiausiai savivaldybės teritorijoje ES SF lėšomis finansuotų projektų vertės (87 proc.). Ekonomikos augimo veiksmų programos (EAVP) lėšos sudarė beveik 6 proc. viso skirto ES SF finansavimo, tuo tarpu Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos (ŽIPVP) lėšos sudarė šiek tiek daugiau – 7 proc. Nagrinėjant projektų skaičių, matoma, kad ŽIPVP apimtyje buvo įgyvendinta daug (15 projektų) mažos vertės projektų, tuo tarpu EAVP – atvirkščiai (3 projektai). SSVP projektų skaičius atitiko skirtą finansavimą – 29 projektai.

1 paveikslas. Veiksmų programų finansavimas (dalis bendros projektų vertės)

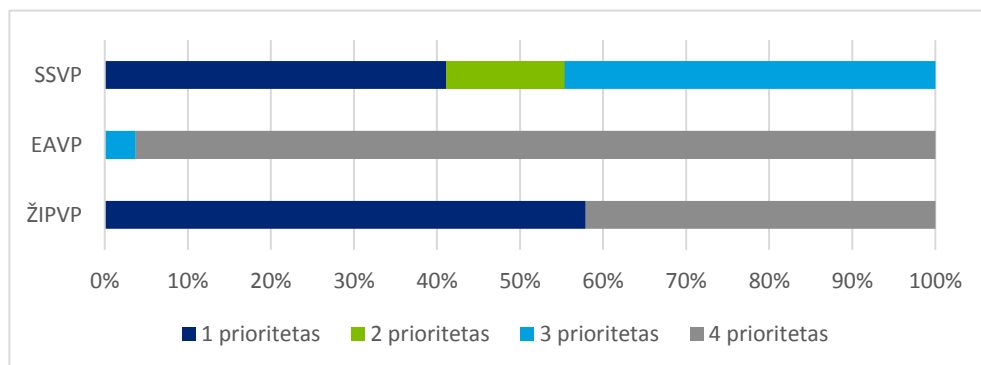

Šaltinis: www.esparama.lt

Analizuojant veiksmų programų prioritetų finansavimą, ŽIPVP apimtyje ES finansavimas buvo skirtas prioritetų „1 Prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ ir „4 Prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ projektams. EAVP apimtyje – „3 Prioriteto. Informacinė visuomenė visiems“ ir „4 Prioriteto. Esminė ekonominė infrastruktūra“ projektams. SSVP apimtyje – „1 Prioriteto. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas

turizmo plėtrai“, „2 Prioriteto. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ ir „3 Prioriteto. Aplinka ir darnus vystymasis“ projektams. Taigi investuojama buvo į užimtumo didinimą, viešojo valdymo tobulinimą, informacinės visuomenės plėtrą, miestų plėtrą ir paveldo išsaugojimo, viešųjų paslaugų kokybę ir aplinkosaugą. Daugiausiai buvo investuojama į gamybinį kapitalą; didžioji dalis investicijų įgyvendintos pasitelkiant vertikaliai darnaus vystymosi horizontalų prioritetą integruojančias priemones.

2 paveikslas. Veiksmų programų prioritetų finansavimas (dalis nuo visos VP)

Šaltinis: www.esparama.lt

Atlikus įgyvendintų projektų analizę, nustatyta, kad ŽIPVP 1 prioriteto apimtyje finansuoti keli kompetencijų stiprinimo projektai. Tuo tarpu aktyvioms užimtumo skatinimo/ nedarbo priemonėms skirtas dėmesys buvo ribotas. Reikšmingam poveikiui finansavimas buvo nepakankamas. ŽIPVP 4 prioriteto projektai iš esmės atitiko ir kitose probleminėse teritorijose įgyvendintas viešojo valdymo tobulinimo priemones: viešojo administravimo įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, strateginio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimas ir įvairių administravimo tobulinimo sistemų diegimas. EAVP projektų skaičius buvo itin mažas; jų įgyvendinimo metu buvo plėtojama transporto ir informacinės visuomenės infrastruktūra. SSVP 1 prioriteto priemonių apimtyje įgyvendinti daugiabučių renovacijos ir kompleksinio urbanistinės infrastruktūros bei gyvenamosios aplinkos gerinimo projektai, užterštų teritorijų tvarkymo projektai. 2 prioriteto projektai orientuoti į socialinių paslaugų infrastruktūros tobulinimą, tuo tarpu 3 prioriteto apimtyje įgyvendinti švietimo sektoriaus infrastruktūros atnaujinimo ir vandens tiekimo bei nuotekų tvarkymo projektai. Pastebėtina tendencija, kad daugiausiai investuota srityse, kur vyravo regionų ir valstybės projektų planavimo priemonės.

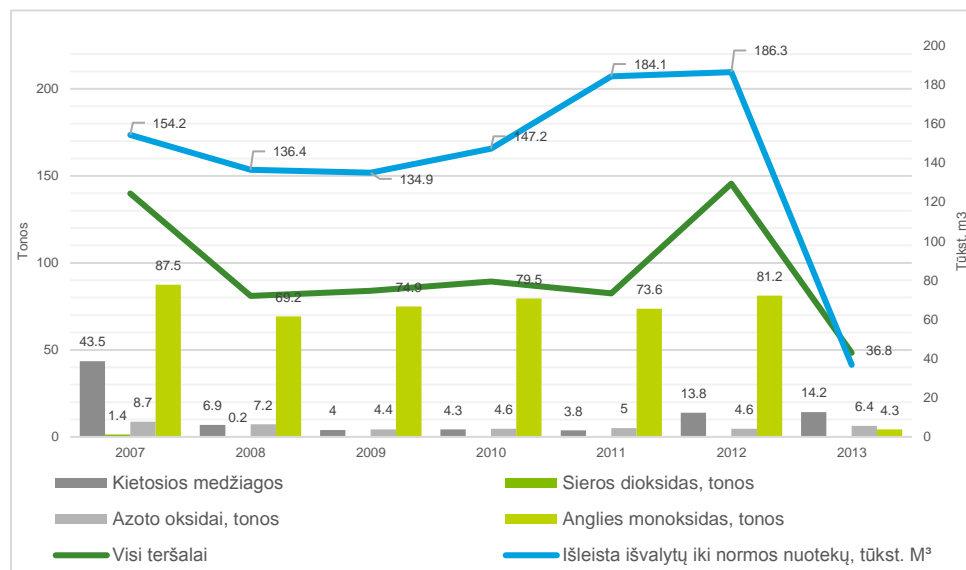
1.2. Rodiklių analizė

Atliekant atvejo studiją buvo vertinti trijų rūšių – aplinkos taršos, demografiniai ir ekonominės veiklos – rodikliai. Aplinkos taršos rodikliai apėmė išvalytų iki normos nuotekų kiekius, išmetamų teršalų kiekius, sieros dioksido (SO₂), anglies monoksido (CO) rodiklius. Demografiniai rodikliai apėmė nuolatinių gyventojų skaičių, pensinio amžiaus ir darbingo amžiaus gyventojų dalį, bei darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir registruotų bedarbių santykį. Ekonominės veiklos rodikliai – pridėtinė vertė gamybos kainomis, materialinės investicijos to meto kainomis ir tiesioginės užsienio investicijos.

Aplinkos taršos rodiklių atveju stebima teigiama aplinkos taršos mažėjimo tendencija. Vis dėlto nuotekų tvarkymo srityje laikotarpio pabaigoje yra stebimi staigūs neigiami pokyčiai. Bendro teršalų kiekio mažinimą smarkiai nulėmė kietųjų dalelių kiekio sumažėjimas, kuris 2008 m. buvo nukritęs 6.9 t (beveik 80% pokytis lyginant su 2007 m.). Lazdijų savivaldybės išmetamų teršalų kiekis Lietuvos Respublikos išmetamų teršalų mastu 2012 m. sudarė 0.22%. Nuo laikotarpio pradžios šis rodiklis sumažėjo vos keliomis šimtosiomis

procento, todėl ryškių pokyčių, lyginant su nacionaliniu vidurkiu, nėra stebima. Žemą 2013 m. teršalų kiekį, tikėtina, nulėmė smarkiai sumažėjęs išmetamų anglies monoksido bei dujinių ir skystųjų teršalų kiekiai.

3 paveikslas. Aplinkos taršos rodikliai*

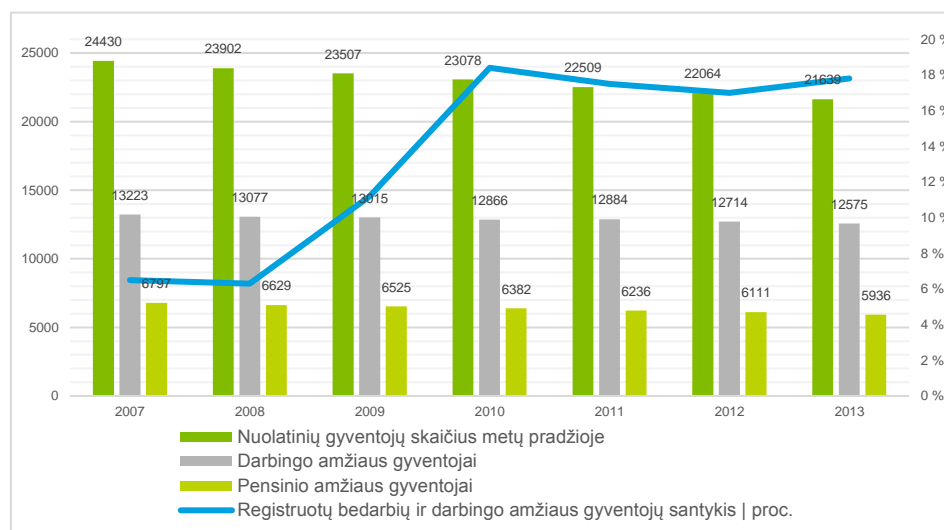

Šaltinis: Statistikos departamentas

* - visi rodikliai, išskyrus „Išleista išvalytų iki normos nuotekų, tūkst. m³“ yra matuojami tonomis.

Vertinant demografinius rodiklius, 2007 - 2013 m. stebimos tendencijos atitinka nacionaliniu mastu vykusius pokyčius. Daugumos rodiklių tarpe vyrauja neigiama tendencija. Nuolatinis gyventojų skaičius Lazdijų savivaldybėje tendencingai mažėja. Nagrinėjamu laikotarpiu gyventojų skaičius sumažėjo beveik 15 %; tuo tarpu darbingo amžiaus žmonių skaičius mažėjo 6.6 %. Tai iš dalies paaiškina didelį registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykį, kuris ekonominio nuosmukio laikotarpiu išaugo tris kartus (lyginant su laikotarpio pradžios reikšme). 2010 m. pasiektas 18.4 proc. lygis, 2013 m. buvo sumažėjęs vos 0.6 proc. Mėnesinis (bruto) darbo užmokestis, 2007 – 2014 m. laikotarpiu išaugo 70.37%: nuo 328.7 EUR iki 560.0 EUR. Lyginant su Lietuvos Respublikos vidurkiu, 2014 m. duomenimis Lazdijų savivaldybėje vidutinis mėnesinis atlyginimas buvo mažesnis 117.4 EUR. Vis dėlto vidutinio mėnesinio atlyginimo rodiklių gerėjimas galėjo būti nulėmtas minimalios algos didinimo nacionaliniu mastu. Apibendrinant, demografiniai rodikliai nagrinėjamu laikotarpiu buvo veikiami pasaulinės finansų krizės, augančių migracijos mastų ir mažėjančio gyventojų skaičiaus; visu laikotarpiu buvo stebimos bendros neigiamos plėtros tendencijos.

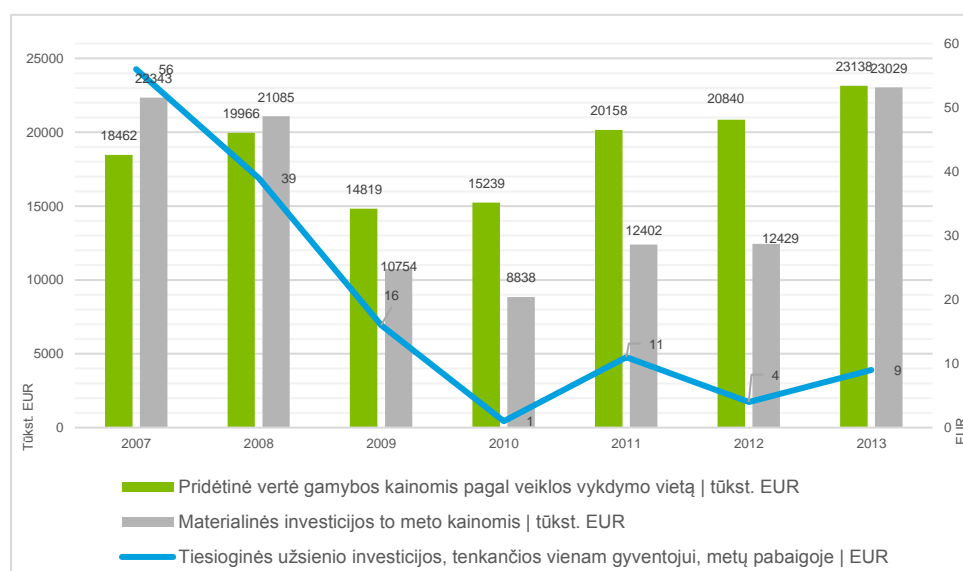
4 paveikslas. Demografiniai rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

Vertinant ūkio ir finansinius rodiklius pastebima, kad 2007 – 2013 m. pridėtinės vertės gamybos kainomis ir materialinių investicijų rodikliai buvo stipriai veikiami ekonomikos ciklo svyravimų. Dėl finansų krizės kuriama pridėtinė vertė nuo 2009 m. mažėjo. Nuo 2010 m. stebimas staigus ekonomikos atsigavimas leidžia daryti prielaidą, kad savivaldybė, nepaisant vienos mažiausių ES SF investicijų apimties, sugebėjo suvaldyti finansų krizės pasekmes. Analogiškos tendencijos stebimos ir materialinių investicijų rodiklio atveju, kurios nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje viršijo pradinę 2007 m. fiksuotą rodiklio reikšmę. Tiesioginės užsienio investicijos mažėjo visu nagrinėjamu laikotarpiu, tačiau tai nepadarė neigiamos įtakos verslo kuriamos pridėtinės vertės rodikliams. Apibendrinant, ekonominės veiklos rodikliai Lazdijų savivaldybėje pasižymėjo bendra teigiama kitimo tendencija.

5 paveikslas. Ekonominės veiklos rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

1.3. ES struktūrinės paramos poveikis

Investicijos probleminėms teritorijoms priskirtoms savivaldybėms buvo skiriamos pagal LRV nutarimu patvirtintas probleminių teritorijų gaivinimo programas. Pagrindiniai Lazdijų rajono savivaldybės programos tikslai buvo mažinti nedarbo rodiklius ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių. Tuo tarpu uždaviniai ir veiklos telkėsi į infrastruktūros tobulinimą, daugiabučių atnaujinimą ir kompleksinį gyvenamosios aplinkos ir urbanistinės infrastruktūros tobulinimą.¹ Taigi ir ES SF lėšos daugiausia buvo investuotos į fizinės aplinkos gerinimą, viešosios paskirties pastatų ir daugiabučių renovavimą. Probleminių teritorijų programa buvo viena pagrindinių priemonių, skirtų socialinės atskirties mažinimui tarp regionų. Vis dėlto skirtos lėšos buvo nepakankamos numatytų tikslų pasiekimui.

ES SF programavimo laikotarpiu Lazdijų savivaldybėje buvo investuojama į miestų plėtrą, kompleksinį gyvenamosios aplinkos gerinimą. Išsiskiriantys Lazdijų savivaldybėje įgyvendinti projektai – kompleksinė plėtra bei daugiabučių namų renovacija. 2007 – 2013 m. įgyvendinti projektai labiausiai prisidėjo prie socialinės ir švietimo infrastruktūros plėtojimo. Lyginant savivaldybei tekusių lėšų kiekį ir pasiektus rezultatus, galima daryti išvadą, kad lėšos buvo panaudotos itin kryptingai ir efektyviai, daugiausiai dėmesio skiriant „kietosioms“ ir į aplinkos būklę orientuotoms investicijoms.

Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra Lazdijų rajone (Veisiejuose, Kailiniuose, Lazdijuose, Bajoriškėse), VP3-3.1-AM-01-V-02-079

Centralizuotų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumo didinimas ir kokybės užtikrinimas Lazdijų ir Veisiejų miestų aglomeracijų gyventojams yra aktualus klausimas Lazdijų rajono savivaldybėje. Lazdijų mieste viešai prieinamomis vandens tiekimo bei nuotekų tvarkymo paslaugomis naudojasi atitinkamai 62 proc. ir 48 proc. gyventojų, Veisiejų mieste - atitinkamai 57 proc. ir 44 proc. gyventojų. Nedidelį vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą lemia tai, kad yra nemažai gatvių, kuriose vandentiekio ir nuotekų tinklų visai nėra. Gyventojai, kurie neturi galimybės prisijungti prie viešų vandentiekio ir nuotekų tinklų, vartoja vandenį, kuris neatitinka higienos reikalavimų bei negali užtikrinti tinkamo nuotekų išvalymo. Tinkamo nuotekų išvalymo taip pat neužtikrina Lazdijų nuotekų valykla, kurioje naudojami įrenginiai neleidžia užtikrinti išleidžiamų nuotekų atitikimo ES ir nacionaliniams reikalavimams. Pagal Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategiją - viešai tiekiamo geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugos prieinamumas iki 2015 m. turėtų siekti 95 proc. visų LR gyventojų, o surenkamų nuotekų išvalymo iki nustatytųjų normų siektina reikšmė - 100 proc. Pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą ir Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą savivaldybėms bei miesto vandentvarkos įmonėms priskirtos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų organizavimo funkcijos. Todėl centralizuoto vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo tinklų išplėtimas geriausiai užtikrina šių funkcijų (prievolių) - aprūpinti gyventojus kokybišku vandeniu bei pagal reikalavimus išleidžiamų nuotekų tvarkymu - vykdymą. Lazdijų rajono savivaldybė vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas teikti perdavė UAB "Lazdijų vanduo", kuri buvo šio projekto iniciatorė ir vykdytoja.

Apibendrinant, ES struktūrinių fondų lėšos didžiausią įtaką darė miestų ir gyvenamosios aplinkos tvarkymo srityse. Vis dėlto savivaldybės situaciją apibrėžiantiems rodikliams didžiausią įtaką darė išorės veiksniai, o skirtas ES SF finansavimas nebuvo pakankamas. Įvertinus ES struktūrinių fondų investavimo kryptis ir stebimus socio-ekonominius bei aplinkos taršos rodiklių pokyčius, galima teigti, kad Lazdijų rajono savivaldybėje ES SF lėšų apimtis buvo per maža tam, kad būtų padarytas reikšmingas poveikis darniai plėtrai.

¹ 2011 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 588 „Dėl probleminių teritorijų plėtros programų patvirtinimo“ < <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6D2B23F867> >